

MIROSŁAW MULARCZYK

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
Jana Kochanowskiego w Kielcach

**WIELOFUNKCYJNY ROZWÓJ
OBSZARÓW WIEJSKICH
A TEORIA KONTAKTÓW
PRZYKŁAD GMINY BIELINY**

Abstract: Multifunctional Development of Rural Areas vs. Theory of Contacts. *Gmina Bieliny* Case. As a result of systemic transformation processes, which revealed ineffectiveness of social and occupational structures in rural areas, strategy of multifunctional development of rural areas has become a much more interesting issue. This strategy is characterized mainly by growth of nonagricultural functions. It is related with creating new vacancies outside agriculture, especially in individual business activity. Not only does development of this activity contribute to growth in welfare of countrymen and *gminy* itself (plural of: *gmina* – principal unit of administrative division and local government in Poland), but also to growth in social capital, understood as collective activeness and developing co-operation and relation networks. The objective of this paper is to characterize and compare contacts of people who run individual nonagricultural businesses in *gmina Bieliny* with contacts of representatives of local administration and, on this basis, to assess this part of the social capital which is developed thanks to the activity undertaken by the respondents. In order to analyze and identify relations and structures resulting from direct contacts of the people who run individual businesses in *gmina Bieliny* and those working in local government (*wójt* – executive body in local government of *gmina*; secretary of *gmina*) a survey was conducted in the area of *gmina Bieliny*. Number of institutions, with employees of which the respondents came into contacts was compared, as well as frequency, accessibility and range of the contacts. Also a hierarchical layout of relation networks which emerged as a result of contacts was compared.

Wstęp

W wyniku rozpoczętej w Polsce w 1989 r. transformacji ustrojowej dynamicznie zmieniały się zasady i mechanizmy rozwoju miast i obszarów wiejskich. Zaczęły rozwijać się nowe zjawiska w sferze gospodarczej i społecznej wywołane zmianami

systemu własności, przywróceniem reguł rynkowych oraz redukcją funkcji opiekuńczych państwa. Na obszarach wiejskich ujawniło to niewydajną strukturę społeczno-zawodową. Aby zmniejszyć występujący tam wysoki poziom bezrobocia i przyciągnąć kapitał zwiększyło się zainteresowanie strategią rozwoju wielofunkcyjnego. Rozwój ten charakteryzuje się, przede wszystkim, wzrostem funkcji pozarolniczych. Rośnie liczba wsi posiadających funkcje usługowe nie związane z rolnictwem (osiedla z sanatoriami, szpitalami, osiedla letniskowe, pielgrzymkowe, agroturystyczne, rekreacyjne, osiedla z usługami o zasięgu lokalnym, np. z usługami budowlanymi, transportowymi), funkcje przemysłowe (osiedla z przemysłem związanym np. z lokalną bazą surowcową, przetwórstwem surowców rolnych, a nawet z nowoczesnymi gałęziami przemysłu). Rozwój nowych funkcji stał się obecnie najistotniejszym wyznacznikiem przeobrażeń obszarów wiejskich (Lewandowski 2002). Wiąże się to ze stwarzaniem nowych miejsc pracy poza rolnictwem, co przyczynia się do aktywizacji obszarów wiejskich. „Szczególną rolę przypisuje się powstawaniu nowych i rozwojowi istniejących zakładów pozarolniczej indywidualnej działalności gospodarczej, która stała się ważnym elementem aktywizującym gospodarkę i łagodzącym społeczne skutki transformacji” (Kamińska 2006). Działalność ta przyczynia się zarówno do zwiększenia dochodów poszczególnych gospodarstw, jak i dochodów gminy (Kołodziejczyk 2002). Powoduje nie tylko wzrost zamożności ludności wiejskiej i samej gminy, ale również wzrost kapitału ludzkiego, a przede wszystkim kapitału społecznego, który można rozpatrywać z różnych punktów widzenia: funkcjonalnego (funkcje są aspektami struktury społecznej, ułatwiają jednostkom osiągnięcie ich celów życiowych), strukturalnego (kapitał wiąże się ze strukturą społeczną, uwarstwieniem społecznym) oraz działania zbiorowego (kooperacji i sieci powiązań) (Bartkowski 2007). W tym ostatnim ujęciu o kapitale społecznym decyduje infrastruktura, współdziałanie oraz koordynacja zachowań ludzkich, dzięki którym można zdobywać, przetwarzać i przekazywać informacje, powiększać posiadane zasoby wiedzy niezbędnej do podnoszenia efektywności działań. Tak rozumiany kapitał społeczny staje się obecnie jednym z istotniejszych czynników rozwoju. Jednym z głównych elementów tego kapitału są sieci powiązań. Formalne i nieformalne powiązania między ludźmi stymulują współpracę, podnoszą wydajność istniejących zasobów (Bartkowski 2007; Matysiak 2000). Nowe funkcje obszarów wiejskich powodujące wzrost zatrudnienia w działalności pozarolniczej przyczyniają się m.in. do rozwoju tych sieci powiązań, wzrostu liczby kontaktów między nowymi aktorami na tym obszarze, czyli prowadzącymi pozarolniczą działalność gospodarczą, a także między nimi a wcześniej już istniejącymi instytucjami.

Na przełomie XX i XXI w. nastąpił dynamiczny wzrost przepływu informacji tworzących sieci powiązań w procesach produkcji i zarządzania. Osoby zarządzające w różnorodnych instytucjach wiele czasu poświęcają na komunikowanie się bezpośrednio, telefoniczne lub elektroniczne ze swoimi pracownikami, przełożonymi, osobami na równorzędnych stanowiskach w innych instytucjach. Proces komunikowania

staje się niezbędny w planowaniu, organizowaniu, zarządzaniu i kontrolowaniu. Gorzelak, Smętkowski (2005) zauważają, że informacja urasta obecnie do rangi kolejnego czynnika produkcji obok ziemi, kapitału i pracy. Od tworzenia nowej wiedzy, dostępu do informacji i jej przetwarzania zależy konkurencyjność przedsiębiorstw i wydajność układów terytorialnych. Informacja stała się zarówno nośnikiem, jak i przedmiotem innowacji.

Znaczenie komunikacji, a zwłaszcza przepływu informacji dostrzegł już w latach 70. XX w. Pred (1966) formułując teorię kontaktów. Obecnie nie traci ona na aktualności, a wprost przeciwnie, dzięki niej można wyjaśnić wiele współcześnie zachodzących procesów. Zgodnie z tą teorią większe znaczenie dla rozwoju regionów ma nie lokalizacja w nich działalności produkcyjnej czy usługowej, ale lokalizacja tych działalności, które są intensywne kontaktowo (Sokołowski 2006). Przepływ informacji w trakcie trwania kontaktów bezpośrednich ma wpływ na przestrzenną strukturę organizacji działalności ludzkiej. Szybki rozwój technologii, zwłaszcza komunikacyjnych prowadzi do burzenia struktur ustalonych w długotrwałym procesie. Struktury hierarchiczne przekształcają się w sieci poziome dające efekt decentralizacji (Stryjakiewicz 1999). Przepływ informacji staje się tego niematerialnym wyrazem. Tworzy on sieci stanowiące zbiór relacji, między aktorami czyli ludźmi reprezentującymi różnorodne instytucje, nie tylko gospodarcze, ale także organa administracji rządowej czy samorządowej. Skupianie się w pewnych miejscach działalności kontaktowych uważane jest za jeden z ważnych czynników prowadzących do rozwoju regionów (Kowalski 1980).

Dlatego celem tego opracowania jest charakterystyka oraz porównanie formalnych kontaktów osób prowadzących indywidualną pozarolniczą działalność gospodarczą w gminie Bieliny i przedstawicieli administracji samorządowej oraz ocena, na tej podstawie, części kapitału społecznego, jaki rozwija się dzięki utrzymywanym przez badanych kontaktom z osobami zajmującymi podobne stanowiska w innych instytucjach.. Dążono do odpowiedzi na pytania:

- Które dziedziny gospodarczej działalności pozarolniczej są najintensywniejsze kontaktowo?
- Z którymi instytucjami osoby prowadzące indywidualną działalność gospodarczą oraz pracujące w administracji samorządowej najczęściej nawiązują poszczególne kontakty?
- Które tematy są najczęściej przedmiotem kontaktów przedstawicieli administracji samorządowej, a które prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą?
- Jaka jest częstotliwość i dostępność posiadanych kontaktów?
- Które sposoby nawiązywania kontaktów są najczęściej wykorzystywane?
- Jaki jest zasięg kontaktów badanych osób?
- Jaki rodzaj struktury tworzą sieci powiązań wynikające z tych kontaktów?
- Które działania, gospodarcze czy administracyjne lepiej sprzyjają powstawaniu kontaktów, a przez to są lepszym czynnikiem prowadzącym do rozwoju?

Aby zidentyfikować i zanalizować powiązania oraz struktury wynikające z bezpośrednich kontaktów osób prowadzących indywidualną działalność gospodarczą oraz osób pracujących w administracji samorządowej (wójt, sekretarz gminy) przeprowadzono badania ankietowe na terenie gminy Bieliny. Ankieta składała się z pytań otwartych i zamkniętych. Otwarte dotyczyły zasięgów kontaktów (nazwa miejscowości, w której znajduje się instytucja, z której pracownikiem nawiązano kontakt) oraz ich tematów. Zamknięte zaś dotyczyły częstotliwości, sposobów ich nawiązywania i dostępności (za w pełni dostępne uznawano te, które były możliwe do uzyskania prawie w każdej chwili, bez wcześniejszych zapowiedzi i ustaleń, za słabo dostępne te, które wymagały wcześniejszego umówienia). Respondenci uwzględniali tylko kontakty wywoływane przez siebie z osobami zajmującymi co najmniej równorzędne stanowiska w innych instytucjach. Pomijali zaś kontakty o charakterze rutynowym, nawiązywane codziennie w sprawach mniejszej wagi. Ankietami objęto zdeterminowaną celowo próbę osób. Był to wójt i sekretarz gminy oraz mieszkańcy gminy Bieliny prowadzący indywidualną pozarolniczą działalność gospodarczą. Rozesłano 100 ankiet. Uzyskano 51 odpowiedzi. Nie wszystkie, zwrócone ankiety nadały się do analizy. Wzięto pod uwagę wypowiedzi 31 osób. Aby porównać potencjał wynikający z generowania kontaktów między osobami zatrudnionymi w administracji publicznej (w tym przypadku samorządowej: wójt, sekretarz gminy), wybrano do analizy ankietę wypełnioną przez podobną liczbę przedstawicieli poszczególnych grup indywidualnej pozarolniczej działalności gospodarczej (agroturystyka – 2, transport – 3, handel – 3, działalność wielobranżowa – 2, budownictwo – 3), którzy wskazywali w ankietach największe liczby kontaktów. Wszyscy mieszkają i prowadzą swą działalność gospodarczą na terenie gminy Bieliny.

Aby odpowiedzieć na pytanie dotyczące rodzaju kształtujących się struktur sieci w wyniku nawiązanych przez badane osoby kontaktów zastosowano wskaźnik hierarchiczności. Obliczono go według wzoru:

$$W = \frac{Lw}{L}$$

gdzie:

- Lw – liczba instytucji, z którymi badani nawiązali kontakty, znajdujących się w miejscowościach o wyższej randze administracyjnej,
- L – liczba wszystkich instytucji, z którymi badani nawiązali kontakty.

Wskaźnik zawiera się w przedziale od 0 do 1.

Analizowana gmina Bieliny położona jest ok. 20 km na wschód od Kielc, u podnóża Gór Świętokrzyskich. Duża jej część, ok. 60%, zajęta jest przez Świętokrzyski Park Narodowy i jego otulinę, pozostała część to otulina i obszar Cisowsko-Orłowińskiego Parku Krajobrazowego. Stanowi to o atrakcyjności turystycznej, ale także jest barierą rozwoju gospodarczego. Analizowana gmina to typowa gmina wiejska. Użytki rolne stanowią 64% powierzchni. Dominują słabe grunty V i VI klasy. Na tym are-

ale funkcjonuje 1597 gospodarstw o średniej powierzchni wynoszącej 3,2 ha. Gmina słynie z produkcji truskawek. Coraz częściej jednak rolnicy, ze względu na korzystne położenie względem Kielc rozwijają produkcję warzyw pod przykryciem. W *Planie Rozwoju Gminy Bieliny 2004*) można wyczytać, że barierami dla rozwoju rolnictwa jest, przede wszystkim, mała średnia powierzchnia gospodarstw, mała liczba upraw truskawek pod osłonami oraz brak organizacji rolników – grup producenckich. Coraz częściej, ze względu na walory przyrodnicze mieszkańcy czerpią dochody z ruchu turystycznego. W 2004 r. funkcjonowało pięć gospodarstw agroturystycznych, w 2009 zaś już 22. Rozwijają się również inne kierunki pozarolniczej indywidualnej działalności gospodarczej związane przede wszystkim z budownictwem, transportem i handlem. W 2003 r. zarejestrowanych było 440 podmiotów gospodarczych, w 2009 r. już 495. Zaledwie kilkanaście z nich to przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej dziesięciu osób. Pozostałe to małe firmy rodzinne lub zatrudniające zaledwie kilku pracowników. Na analizowanym obszarze wskaźnik przedsiębiorczości wzrósł z 41,7 w 1995 r. do 73,2 w 2005 r. Dynamika wzrostu wyniosła zatem 175,5% (1995 r. – 100%), gdy średnia dla wszystkich gmin w powiecie kieleckim osiągnęła nieco ponad 200% (Mularczyk, Kopacz 2009). Bardziej dynamiczny rozwój działalności gospodarczej blokują, według władz gminy, zbyt mała liczba instytucji otoczenia biznesu, niewielka liczba uzbrojonych terenów inwestycyjnych będących własnością Gminy Bieliny, mała aktywność osób młodych oraz bezrobotnych w zakresie zakładania i prowadzenia własnych działalności gospodarczych, małe wykorzystanie położenia gminy do prowadzenia działalności turystycznej oraz brak średnich i dużych przedsiębiorstw wspomagających rozwój mniejszych (*Plan Rozwoju Gminy Bieliny 2004*). Obecnie gminę zamieszkuje ok. 10 000 osób. 48% ogółu mieszkańców to ludność w wieku produkcyjnym zatrudniona w większości w rolnictwie. Największym pracodawcą na terenie gminy jest Urząd Gminy oraz podległe mu jednostki organizacyjne, czyli szkoły (*ibidem*). Bliskość Kielc powoduje, że coraz istotniejszą funkcją gminy staje się funkcja mieszkaniowa. Głównym miejscem pracy mieszkańców są Kielce. Gmina charakteryzuje się dogodnym położeniem komunikacyjnym.

1. Charakterystyka kontaktów osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą oraz przedstawicieli administracji publicznej w Gminie Bieliny

Wśród analizowanych kierunków działalności gospodarczej osób fizycznych, największą liczbą generowanych kontaktów, a co za tym idzie największym potencjałem społecznym wykazała się działalność handlowa. Wskazano w tej dziedzinie 42 instytucje, z którymi nawiązywano kontakty. Najmniejszym potencjałem, spośród analizowanych działalności cechuje się agroturystyka. Wskazano tam zaledwie 10 instytucji. Można zauważyć, że dużym potencjałem społecznym powstającym

w wyniku rozwoju sieci powiązań charakteryzuje się funkcjonowanie administracji publicznej. Wójt wraz z sekretarzem gminy wskazali aż 35 instytucji, z których pracownikami nawiązywali kontakty na różne tematy (tab. 1).

Analiza ankiet pozwoliła stwierdzić, że tematami wywołującymi największą liczbę kontaktów osób prowadzących pozarolniczą indywidualną działalność gospodarczą było zbieranie i przetwarzanie informacji (29%). Również tematy związane z finansami stanowiły dosyć duży udział (22%). Najmniejszą liczbę kontaktów powodowały sprawy związane z reklamą i obsługą prawną. Ankietowane osoby prowadzące indywidualną działalność gospodarczą nie prowadziły kontaktów naukowych. We wszystkich analizowanych grupach rozkład był podobny. Zupełnie inaczej przedstawia się struktura tematów kontaktów utrzymywanych przez administrację publiczną. W tym przypadku największą liczbę spowodowały tematy doradcze (37%), znaczny udział mają również te związane z planowaniem (26%). Najmniej istotne okazały się tematy związane z prawem (6%) oraz nauką (6%) (tab. 1).

Można dostrzec dużą różnorodność instytucji, z których pracownikami były nawiązywane kontakty przez badane osoby (tab. 2). W przypadku kontaktów finansowych wśród osób prowadzących pozarolniczą indywidualną działalność gospodarczą największą ich liczbę powodują biura rachunkowe, urzędy skarbowe oraz ZUS. Struktura instytucji w tym przypadku jest podobna we wszystkich analizowanych kierunkach działalności gospodarczej. Natomiast dla administracji samorządowej najistotniejsze są Bank Gospodarstwa Krajowego oraz urzędy marszałkowski i woje-

Tabela 1

Liczba instytucji według tematów kontaktów

Działalność gospodarcza	Liczba instytucji według tematów kontaktów								
	finansowy	prawniczy	doradczy	negocjacyjny	naukowy	zbieranie informacji	planowanie	reklama	ogółem
Agroturystyka	4		2	1		2		1	10
Transport	8	3	3	4		9	1	1	29
Budownictwo	4	1	1	4		6		2	18
Handel	6	3	5	8		12	4	4	42
Działalność wielobranżowa	4	2	3	2		5	1	1	18
Razem	26 (22,2%)	9 (7,7%)	14 (11,9%)	19 (16,2%)		34 (29,1%)	6 (5,2%)	9 (7,7)	117
Administracja publiczna	3 (8,6%)	2 (5,7%)	13 (37,2%)	4 (11,4%)	2 (5,7%)	2 (5,7%)	9 (25,7)		35

Źródło: Opracowanie własne (tab. 1-6).

wódzki. W przypadku tematów prawniczych przedsiębiorcy indywidualni wszystkich analizowanych kierunków działalności gospodarczej najczęściej nawiązują kontakty z pracownikami biur rachunkowych i kancelarii prawnych, zatrudnieni w administracji publicznej zaś z pracownikami samorządowego kolegium odwoławczego i sądu administracyjnego. Również zróżnicowane są firmy powodujące kontakty na tematy doradcze. W przypadku przedsiębiorców indywidualnych są to, podobnie jak poprzednio biura rachunkowe i kancelarie prawne, w przypadku zaś administracji publicznej Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego oraz urzędy marszałkowski i wojewódzki. Największa liczba instytucji wywołuje kontakty nawiązywane przez indywidualnych przedsiębiorców na tematy związane z negocjacjami. Najwięcej tych kontaktów pojawia się dla działalności handlowej i budowlanej. W przypadku administracji samorządowej, ze względu na wymóg stosowania przetargów ich liczba jest znacznie mniejsza (tab. 2). Kontakty na tematy naukowe nawiązali tylko przedstawiciele administracji publicznej. Wójt, jako prelegent, brał udział w konferencjach naukowych organizowanych przez Uniwersytet Rolniczy w Krakowie oraz Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach. Duża dysproporcja występuje również w liczbie instytucji wywołujących kontakty na tematy związane ze zbieraniem i przetwarzaniem informacji. Administracja publiczna ogranicza się przede wszystkim do urzędów marszałkowskiego i wojewódzkiego. Przedsiębiorcy reprezentujący wszystkie kierunki działalności gospodarczej wskazują wiele instytucji, zwłaszcza ZUS, biura rachunkowe, banki, urząd skarbowy, statystyczny, KRUS. Podobna dysproporcja występuje w przypadku kontaktów nawiązywanych w sprawach planowania. Przedsiębiorcy prowadzący indywidualną działalność gospodarczą wskazali wiele firm, z którymi współpracują. W tym przypadku największą liczbę instytucji wskazały osoby prowadzące działalność handlową. Pracownicy administracji samorządowej ponownie wskazali urząd marszałkowski oraz Związek Gmin Gór Świętokrzyskich, w ramach którego prowadzone są inwestycje i wspólne projekty. W przypadku kontaktów dotyczących reklamy są one nawiązywane tylko przez indywidualnych przedsiębiorców, w większości z firmami poligraficznymi, ale również z radiem czy „Gazetą Bielińską”. Firmy wywołujące najwięcej kontaktów w przypadku osób prowadzących indywidualną działalność gospodarczą to biura rachunkowe, ZUS, KRUS, banki, w przypadku zaś administracji publicznej są to urząd marszałkowski i wojewódzki, Związek Gmin Gór Świętokrzyskich oraz Bank Gospodarstwa Krajowego. Największą liczbę instytucji, z którymi nawiązuje się kontakty wskazywały osoby prowadzące działalność handlową i budowlaną (tab. 2).

Analizując częstotliwość kontaktów można zauważyć, że jest ona wyższa w przypadku osób prowadzących pozarolniczą indywidualną działalność gospodarczą (tab. 3). W ponad 50% dochodzi do nich co najmniej raz w miesiącu. Największą częstotliwością nawiązywanych kontaktów charakteryzuje się działalność handlowa, najmniejszą zaś agroturystyczna. Najwyższą częstotliwość mają kontakty w sprawach planowania i negocjacji. Mniejszą częstotliwością kontaktów charakteryzuje

Tabela 2

Instytucje, z których pracownikami najczęściej nawiązywano kontakty

Temat kontaktów	Działalność gospodarcza	Administracja publiczna
Finansowy	Biuro Rachunkowe, Kielce Urząd Skarbowy, Kielce ZUS, Kielce ING, Bank Śląski, Kielce PKO SA Bank Zachodni Bank BGŻ BSDG Bieliny KRUS, Kielce	Bank Gospodarki Krajowej, Kielce Urząd Marszałkowski, Kielce Urząd Wojewódzki, Kielce
Prawniczy	Biuro Rachunkowe, Kielce Kancelaria prawna, Kielce Urząd Gminy, Bieliny	Samorządowe Kolegium Odwoławcze, Kielce Sąd Administracyjny, Kielce
Doradczy	Biuro Rachunkowe, Kielce Kancelaria prawna, Kielce DG Oaza, Huta Szklana Relax, Wadowice Urząd Gminy, Bieliny PZU, Kielce Urząd Skarbowy, Kielce Nowek, Kielce	Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego, Kielce Urząd Marszałkowski, Kielce Urząd Wojewódzki, Kielce FRDL, Kielce ARIMR, Kielce Związek Gmin Gór Świętokrzyskich, Zagnańsk, Masłów, Bodzentyn, Górnio, Nowa Słupia, Łagów
Negocjacyjny	Materiały Budowlane, Bieliny Świętokrzyskie Centrum Farb i Lakierów, Kielce Skład Budowlany, Cedzyna Skład Budowlany, Kielce Inwestorzy prywatni, Huta Szklana, Huta Nowa, Bieliny, Lechów Albud, Strawczyn Agamex, Kielce Eko-Inwest, Kielce Eifage Instalacje, Warszawa RR, Kielce Ampol, Kielce Tradis, Kielce Alma, Kielce Jantóń, Końskie Piekarnia, Bieliny Bakoma, Kielce Bank BGŻ, Kielce Urząd Gminy, Bieliny Piekarnia, Bieliny	Bank Gospodarki Krajowej, Kielce WFOŚiGW, Kielce Urząd Marszałkowski, Kielce

Temat kontaktów	Działalność gospodarcza	Administracja publiczna
Naukowy		Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Kraków Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy, Kielce
Zbieranie i przetwarzanie informacji	ZUS, Kielce Biuro rachunkowe, Kielce ING Bank Śląski, Kielce PKO SA, Kielce Bank Zachodni, Kielce Bank Spółdzielczy, Bieliny Urząd Gminy, Bieliny Urząd Skarbowy, Kielce Urząd Statystyczny, Kielce KRUS, Kielce	Urząd Marszałkowski, Kielce Urząd Wojewódzki, Kielce
Planowanie	Prywatni inwestorzy, Huta Nowa Dominex, Huta Nowa Hawed, Kielce Publima, Ostrowiec Św. Piekarnia, Bieliny Bakoma, Kielce Urząd Gminy, Bieliny Jarpol, Jezioro	Urząd Marszałkowski, Kielce Związek Gmin Gór Świętokrzyskich, Zagnańsk, Masłów, Bodzentyn, Górnio, Nowa Słupia, Łagów
Reklama	Firma Poligraficzna, Kielce Biuro Reklamowe, Kielce ad.net, Warszawa Radio Kielce, Gazeta Bielińska	

się działalność administracji publicznej. W tym przypadku aż do 80% kontaktów dochodzi kilka razy w roku (tab. 3).

Biorąc pod uwagę dostępność kontaktów jest ona większa w przypadku indywidualnej działalności gospodarczej (tab. 4). Aż 81% z nich została wskazana przez respondentów jako stałe, możliwe do nawiązania w każdej chwili, nawet bez uprzedniego umówienia się. W przypadku administracji publicznej 54% kontaktów uznane zostało za stałe, 46% za niestałe, wymagające wcześniejszego umówienia się. Wśród osób prowadzących indywidualną działalność gospodarczą największa liczba kontaktów o stałej dostępności charakteryzuje tematy finansowe oraz negocjacyjne. Największą liczbę stałych kontaktów wskazały osoby zajmujące się działalnością transportową. Wśród osób pracujących w administracji publicznej za stałe uznano, przede wszystkim, kontakty w sprawach finansowych, prawniczych oraz doradczych (tab. 4).

Tabela 3

Częstotliwość kontaktów

Temat kontaktów	Częstotliwość kontaktów							
	sporadycznie (%)		kilka razy w roku (%)		co najmniej raz w miesiącu (%)		co najmniej raz w tygodniu (%)	
	działal. gosp.	admin. publ.	działal. gosp.	admin. publ.	działal. gosp.	admin. publ.	działal. gosp.	admin. publ.
Finansowy	-	-	15	67	80	-	5	33
Prawniczy	15	100	15	-	70	-	-	-
Doradczy	29	-	24	100	47	-	-	-
Negocjacyjny	8	-	11	100	23	-	58	-
Naukowy	-	100	-	-	-	-	-	-
Zbieranie i przetwarzanie informacji	23	-	23	50	54	50	-	-
Planowanie	22	11	11	89	-	-	67	-
Reklama	67	-	11	-	-	-	22	-
Wartości dla wszystkich tematów	17	14	17	80	52	3	14	3

Tabela 4

Dostępność kontaktów

Temat kontaktów	Dostępność kontaktów			
	stała (%)		niestała (%)	
	działalność gospodarcza	administracja publiczna	działalność gospodarcza	administracja publiczna
Finansowy	98	100	2	-
Prawniczy	69	100	31	-
Doradczy	59	100	41	-
Negocjacyjny	92	-	8	100
Naukowy	-	-	-	100
Zbieranie i przetwarzanie informacji	69	-	31	100
Planowanie	88	11	13	89
Reklama	44	-	56	-
Wartości dla wszystkich tematów	81	54	19	46

Największe znaczenie mają kontakty osobiste. Zarówno w przypadku indywidualnej działalności gospodarczej, jak i działalności związanej z administracją samorządową, ponad 50% kontaktów ma właśnie taki charakter (tab. 5). Na drugim miejscu, z udziałem 39 i 21%, znalazły się kontakty telefoniczne, na trzecim zaś, kontakty nawiązywane za pomocą Internetu. Częściej za jego pomocą komunikują się przedstawiciele władz samorządowych (15%). Osoby prowadzące indywidualną działalność gospodarczą wykorzystują tę formę nawiązywania łączności z innymi instytucjami do 7% kontaktów. Według respondentów zaledwie 3% kontaktów umożliwia poczta (tab. 5). Wybierają ją, przede wszystkim osoby pracujące w administracji samorządowej. Bezpośredniego spotkania zainteresowanych osób wymagają, w przypadku indywidualnej działalności gospodarczej, prawie wszystkie tematy, z wyjątkiem tych związanych z reklamą, gdzie dominują kontakty telefoniczne. Istotne są one również w przypadku rozmów prowadzonych na tematy związane z doradztwem, negocjacjami i planowaniem. Internet wykorzystywany jest przede wszystkim w sprawach związanych z reklamą oraz finansowych. Najwięcej osobistego zaangażowania wykazują osoby prowadzące działalność handlową i transportową. Telefon najczęściej wykorzystywany jest w firmach budowlanych, Internet zaś w transportowych. W przypadku osób pracujących w administracji samorządowej kontakt osobisty najistotniejszy jest w rozmowach na tematy negocjacyjne, naukowe, doradcze. Telefon ma porównywalne znaczenie z kontaktami osobistymi w pozostałych tematach. Internet wykorzystywany jest w dużej mierze do kontaktów związanych z planowaniem, rzadziej zaś związanych z prawem oraz zbieraniem i przetwarzaniem informacji (tab. 5).

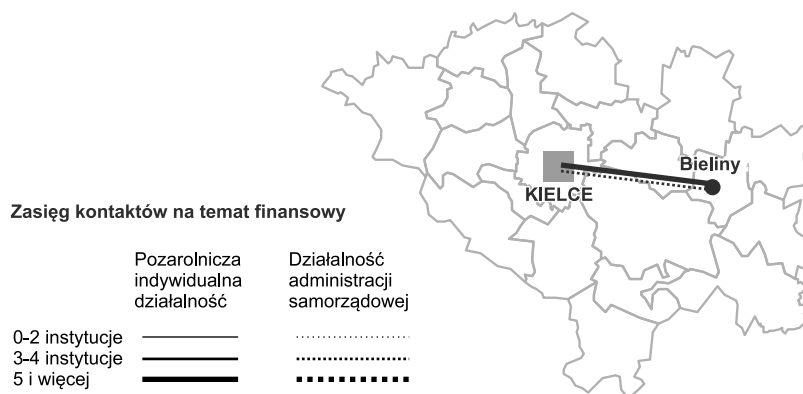
Tabela 5

Sposób nawiązania kontaktów

Temat kontaktów	Sposób nawiązania kontaktu							
	osobisty		Internet		telefon		inny	
	działal. gosp.	admin. publ.	działal. gosp.	admin. publ.	działal. gosp.	admin. publ.	działal. gosp.	admin. publ.
Finansowy	68	33	10	22	22	33	-	11
Prawniczy	52	50	9	25	39	25	-	-
Doradczy	44	72	9	14	47	14	-	-
Negocjacyjny	48	100	4	-	48	-	-	-
Naukowy	-	100	-	-	-	-	-	-
Zbieranie i przetwarzanie informacji	57	50	4	25	39	25	-	-
Planowanie	50	67	-	33	50	-	-	-
Reklama	37	-	19	-	44	-	-	-
Wartości dla wszystkich tematów	54	61	7	15	39	21	-	3

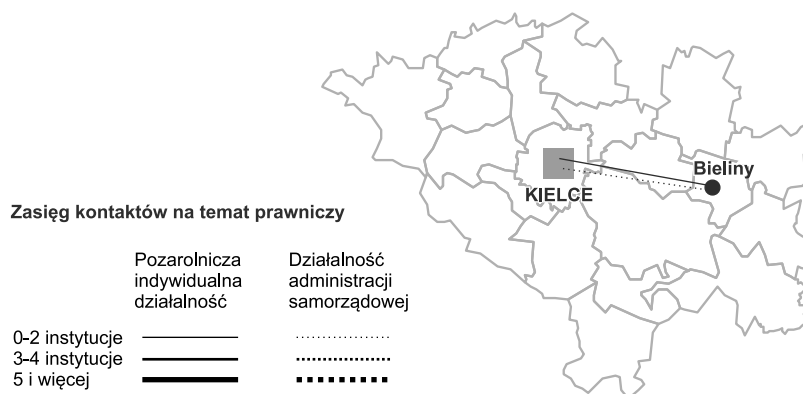
Analizując zasięg kontaktów można dostrzec, że w większości jest on ograniczony do terenu województwa. Aż 95% powiązań zachodzi na tym obszarze, 5% sięga poza jego granice. W przypadku zarówno indywidualnej działalności gospodarczej, jak i działalności administracji samorządowej proporcje są podobne. Najwięcej kontaktów wygenerowano z instytucjami znajdującymi się w Kielcach. Stanowią one 54%, w indywidualnej działalności gospodarczej i aż 70% wszystkich kontaktów w działalności administracji samorządowej. Zasięg kontaktów w obu analizowanych grupach jest podobny. Najdalszy kontakt przedsiębiorców sięgał do Warszawy, władz administracji samorządowej do Krakowa.

Zasięg kontaktów finansowych w obu analizowanych grupach był również podobny. Większość instytucji, z którymi nawiązywano kontakty znajdowała się w Kielcach (ryc. 1).

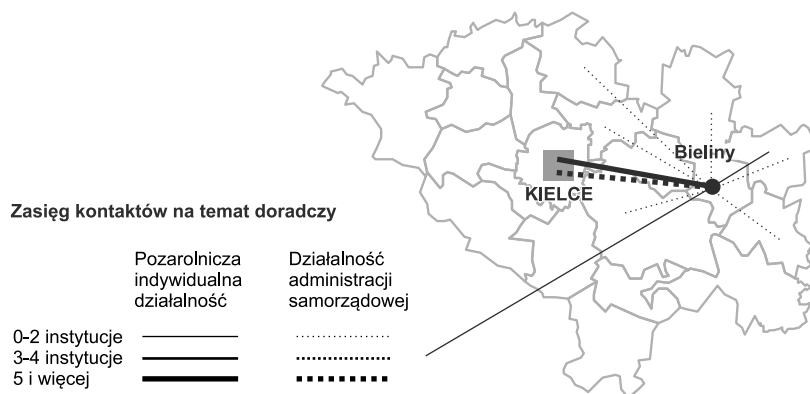

Ryc. 1. Zasięg kontaktów na tematy finansowe

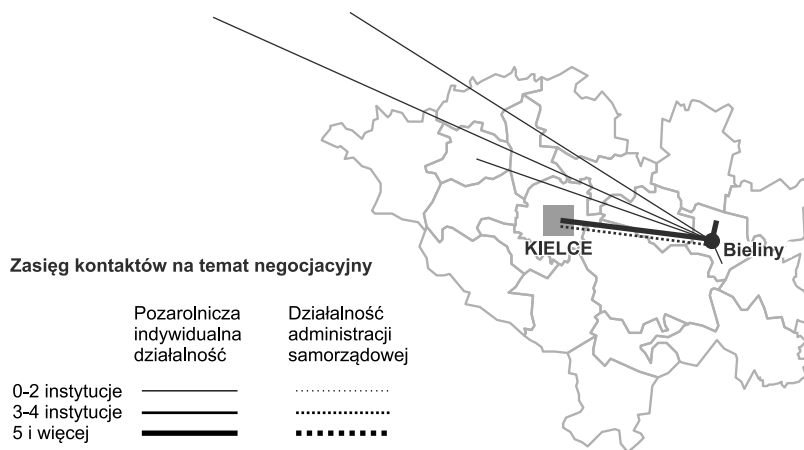
Źródło: Opracowanie własne (ryc. 1-7).

Ryc. 2. Zasięg kontaktów na temat prawniczy

Ryc. 3. Zasięg kontaktów na temat doradczy

Ryc. 4. Zasięg kontaktów na temat negocjacyjny

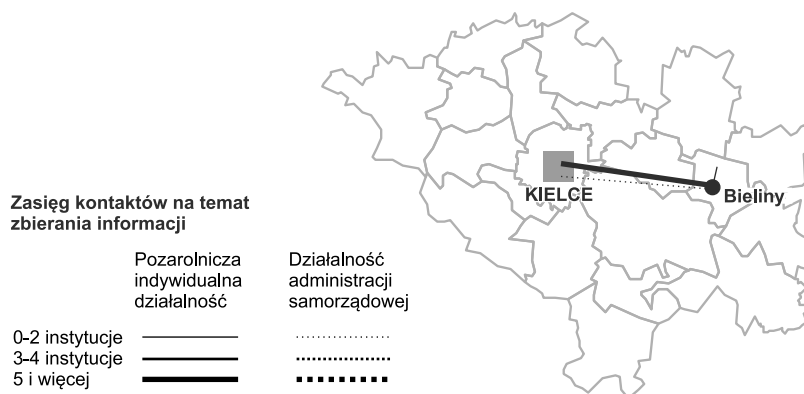
Podobnie wygląda sytuacja w przypadku kontaktów w sprawach związanych z prawem (ryc. 2). W sprawach doradczych zasięg kontaktów osób prowadzących indywidualną pozarolniczą działalność gospodarczą jest ograniczony w zasadzie do Kielc. Tylko jedną instytucję wskazano poza tym miastem, w Krakowie. Inaczej przedstawia się sytuacja zasięgu kontaktów na ten temat w przypadku władz samorządowych. Oprócz dominujących Kielc, zasięg kontaktów wyznaczają gminy zrzeszone w Związku Gmin Gór Świętokrzyskich (ryc. 3).

Dużo bardziej zróżnicowany jest zasięg kontaktów w sprawach negocjacyjnych. W administracji samorządowej wszystkie instytucje, z którymi nawiązywano kontakty znajdowały się w Kielcach. Natomiast biorąc pod uwagę indywidualną działalność gospodarczą obok Kielc pojawiają się miejscowości spoza województwa (Warszawa), a także wiele miejscowości znajdujących się na jego terenie. Największym zasięgiem charakteryzuje się w analizowanym przypadku działalność transportowa (ryc. 4).

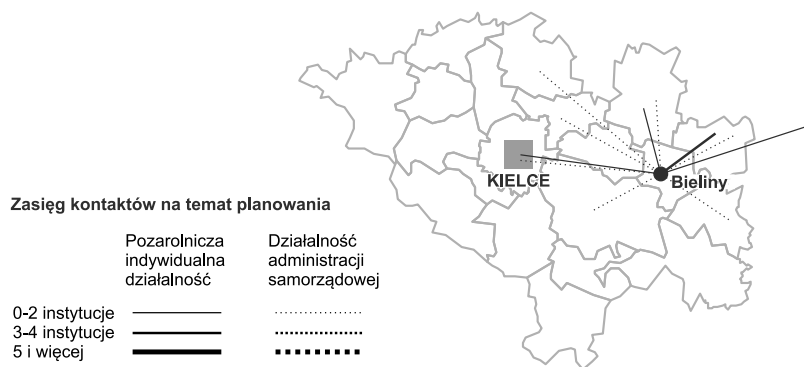
Kontakty naukowe nawiązywał jedynie wójt. Ich zasięg sięga Krakowa i Kielc. Zasięg kontaktów w sprawach związanych ze zbieraniem i przetwarzaniem informacji jest podobny dla indywidualnej działalności gospodarczej i administracji samorządowej. Nie różni się również między poszczególnymi kierunkami działalności gospodarczej. Większość instytucji, z którymi nawiązywano łączność znajduje się w Kielcach (ryc. 5).

Duży zasięg do Warszawy, za sprawą działalności agroturystycznej mają kontakty w sprawach reklamy.

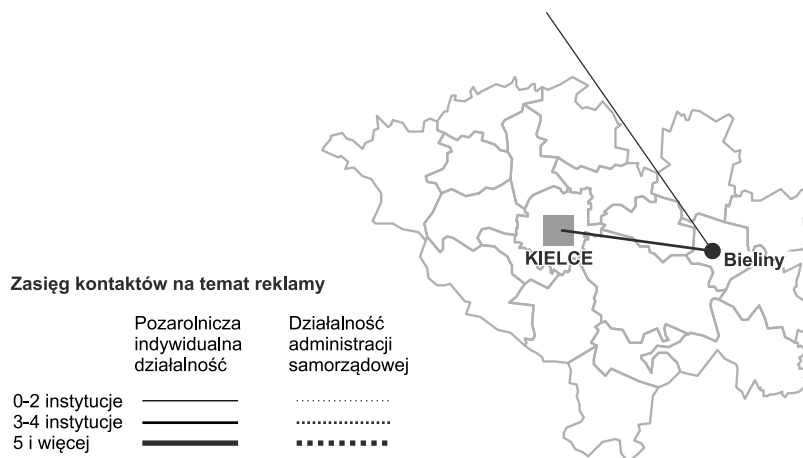
Bardziej zróżnicowana sytuacja występuje w kontaktach dotyczących planowania. Związane jest to ze współpracą analizowanych podmiotów gospodarczych z firmami znajdującymi się na obszarze woj. świętokrzyskiego, natomiast w działalności administracji samorządowej, z intensywną współpracą z sąsiednimi gminami zrzeszonymi w ramach Związku Gmin Gór Świętokrzyskich (ryc. 6).

Ryc. 5. Zasięg kontaktów na temat zbierania informacji

Ryc. 6. Zasięg kontaktów na temat planowania

Ryc. 7. Zasięg kontaktów na temat reklamy

Zasięg kontaktów w obu opisywanych grupach jest podobny. Nie wykracza zwykle poza obszar województwa. Biorąc pod uwagę indywidualną działalność gospodarczą największy mają działania związane z agroturystyką i transportem, w sprawach reklamy i negocjacji. W przypadku administracji samorządowej największy zasięg mają kontakty w sprawach naukowych, pozostałe ograniczają się w zasadzie do obszaru województwa (ryc. 7).

Na podstawie tych częściowych badań trudno mówić już o sieci powiązań. Można jednak pokusić się o analizy przedstawiające fragmenty, elementy tych sieci, które tworzą kontakty analizowanych osób.

Tabela 6

Wskaźnik koncentracji sieci kontaktów

Temat kontaktu	Wskaźnik koncentracji sieci kontaktów	
	działalność gospodarcza	administracja publiczna
Finansowy	0,9	1,0
Prawniczy	0,7	1,0
Doradczy	0,6	0,5
Negocjacyjny	0,6	1,0
Naukowy	-	1,0
Zbieranie i przetwarzanie informacji	0,8	1,9
Planowanie	0,3	0,2
Reklama	0,8	-
Średnia wartość	0,7	0,8

Analizowane powiązania wyznaczone przez osobiste kontakty osób prowadzących indywidualną działalność gospodarczą, wójta, sekretarza gminy można uznać za hierarchiczne. Bardziej skoncentrowana jest sieć powiązań osób pracujących w administracji samorządowej (wskaźnik hierarchiczności – 0,8) (tab. 6). Niewiele mniej skoncentrowana jest sieć kontaktów osób prowadzących pozarolniczą działalność indywidualną (wskaźnik hierarchiczności – 0,7) (tab. 6.) Można zauważyć, że w pełni zhierarchizowana jest sieć powiązań administracji samorządowej powstająca w wyniku kontaktów na tematy finansowe, prawnicze, negocjacyjne, naukowe oraz związane ze zbieraniem i przetwarzaniem informacji. W przypadku elementów sieci budowanych przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą nie zauważa się w pełni scentralizowanych. Najmniej scentralizowane, w obu badanych grupach są fragmenty sieci powstających w wyniku kontaktów związanych z planowaniem.

Podsumowanie

Spośród analizowanych działań w ramach pozarolniczej indywidualnej działalności gospodarczej największym potencjałem społecznym wynikającym z liczby wytworzonych kontaktów cechuje się działalność handlowa. Ona to, zgodnie z teorią kontaktów powinna mieć największe znaczenie dla rozwoju gminy. To ona powoduje największy wzrost przepływów informacji w tworzących się sieciach powiązań.

Dostrzega się bardzo dużą różnorodność instytucji wywołujących kontakty badanych osób. W przypadku osób prowadzących pozarolniczą indywidualną działalność gospodarczą są to biura rachunkowe, ZUS, KRUS, banki. W przypadku administracji samorządowej są to, przede wszystkim urząd wojewódzki, urząd marszałkowski oraz Bank Gospodarstwa Krajowego.

Tematami powodującymi największą liczbę kontaktów osób prowadzących pozarolniczą indywidualną działalność gospodarczą było zbieranie i przetwarzanie informacji, co może potwierdzać, że we współczesnym świecie informacja urasta do rangi kolejnego czynnika produkcji obok ziemi, kapitału i pracy. W przypadku osób pracujących w administracji samorządowej były to tematy doradcze oraz związane z planowaniem.

W obu analizowanych grupach zasięg kontaktów ogranicza się do obszaru woj. świętokrzyskiego.

Biorąc pod uwagę częstotliwość kontaktów można zauważyć, że jest ona wyższa w przypadku osób prowadzących indywidualną działalność gospodarczą. Podobna sytuacja występuje w przypadku dostępności kontaktów.

W obu analizowanych grupach najistotniejszą formą kontaktów pozostają kontakty osobiste. Ważne są również kontakty telefoniczne. Mało istotne są jeszcze kontakty internetowe. Lepiej je wykorzystują osoby związane z administracją samorządową.

Analizując elementy powstających sieci powiązań można zauważyć, że są one jeszcze w dużym stopniu zhierarchizowane. Bardziej scentralizowana jest sieć powiązań administracji samorządowej. Sieci powiązań osób prowadzących pozarolniczą indywidualną działalność gospodarczą przejawiają więcej cech sieci poziomych.

Można zauważyć więc, że indywidualna pozarolnicza działalność gospodarcza lepiej sprzyja powstawaniu kontaktów prowadzących do rozwoju analizowanego obszaru. Może o tym świadczyć liczba instytucji, które wywołują opisywane kontakty (biorąc pod uwagę działalność handlową jest ona większa niż w przypadku działalności administracji samorządowej), większa różnorodność instytucji wywołujących kontakty, większa różnorodność tematów, większa częstotliwość i dostępność kontaktów, a także mniejsza hierarchiczność powiązań. Przez to lepiej stymuluje współpracę i podnosi wydajność istniejących zasobów niż działalność administracji samorządowej.

Literatura

- Bartkowski J., 2007, *Kapitał społeczny i jego oddziaływanie na rozwój w ujęciu socjologicznym*, [w:] *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój regionalny*, M. Herbst (red.). Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa.
- Gorzela G., Smętkowski M., 2005, *Metropolia i jej region w gospodarce informacyjnej*. Scholar, Warszawa.
- Kamińska W., 2006, *Pozarolnicza indywidualna działalność gospodarcza w Polsce w latach 1988-2003*. Prace Geograficzne nr 203, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Kołodziejczyk D., 2002, *Uwarunkowania społeczno-gospodarcze lokalnego rozwoju gospodarczego*. Studia i Monografie, 113, IERiGŻ, Warszawa.
- Kowalski J., 1980, *Teoria rozwoju regionalnego w świetle badań kontaktów układów centralnych, gałęziowych i regionalnych*. Przegląd Geograficzny, 52, 3.
- Lewandowski J., 2002, *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich*, [w:] *Wielofunkcyjna gospodarka na obszarach wiejskich*, W. Kamińska (red.). Instytut Geografii Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- Matysiak A., 2000, *Wpływ kapitału społecznego na mechanizm rynkowy*. Ekonomista, nr 4.
- Mularczyk M., Kopacz I., 2009, *Przemiany przedsiębiorczości w strefie podmiejskiej Kielc a dostępność komunikacyjna*, [w:] *Współczesne procesy urbanizacji obszarów wiejskich*, W. Kamińska, M. Mularczyk (red.). Instytut Geografii UJK, Kielce.
- Plan Rozwoju Gminy Bieliny*, 2004, Urząd Gminy Bieliny.
- Pred A., 1966, *Behavior and Location*, part I. Lund Studies in Geography, B, 27.
- Sokołowski D., 2006, *Funkcje centralne i hierarchia funkcjonalna miast w Polsce*. Wyd. UMK, Toruń.
- Stryjakiewicz T., 1999, *Przestrzenna adaptacja przemysłu w Polsce w warunkach transformacji ustrojowej*. Wyd. Naukowe Bogucki, Poznań.